

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2025]

Ahmet Serdar ERKAN

<https://orcid.org/0000-0002-0425-795X>

Dr.

asemata66@gmail.com

Milli Eğitim Bakanlığı

<https://ror.org/00jga9g46>

Tevfik İleri Anadolu İmam Hatip Lisesi

Muhammed'in Siyer-i Nebî'sinin Bilinmeyen Yeni Bir Nüshası Üzerine

*On A New, Unknown Manuscript
Of Muhammad's Siyer-i Nebi*

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 22.01.2025

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 11.03.2025

Yayın Tarihi | *Date Published*: 20.03.2025

Atıf | *Citation*

Erkan, A. S. (2025). Muhammed'in Siyer-i Nebî'sinin Bilinmeyen Yeni Bir Nüshası Üzerine. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(1), 17-36. <https://doi.org/10.34083/akaded.1625356>

Erkan, A. S. (2025). On A New, Unknown Manuscript Of Muhammad's Siyer-i Nebi. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(1), 17-36. <https://doi.org/10.34083/akaded.1625356>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı <i>Yes - iThenticate</i>
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Ahmet Serdar ERKAN | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](#)

Öz

“Sîret” bilinen yaygın ismiyle “siyer”, Hz. Peygamber’in hayatını konu alan ve 14. yüzyıla beraber Türk edebiyatında önce tercüme daha sonra ise telif şeklinde görülmeye başlayan, manzum, mensur ve manzum-mensur karışık olarak yazılan bir türün adıdır. Türklerin sohbet meclislerinde Hz. Peygamber, Hz. Ali ve diğer sahabelerin hayatları, mücadeleleri ve faziletleri her zaman bir merak ve söyleşi konusu olmuştur. Zamanla bu konular etrafında eserler telif edilmiştir. Bu maceralar üzerine eserler telif eden müelliflerden biri de 15. yüzyıl şairlerinden Muhammed’dir. Muhammed, bu eserini Hasan el-Bekrî’nin siyerinden hareketle nazmetmiştir. Yazıldığı dönemde ve sonrasında halk tarafından çok sevilen bu kitabın birçok nüshası istinsah edilmiştir. Kütüphanelerde bu eserin günümüze kadar ulaşabilmiş tam ve eksik olmak üzere 69 adet nüshası tespit edilmiştir. Tespit edilen bu nüshalara ek olarak şahsi kütüphanemizde, Muhammed’in “Siyer-i”nin 434 varaktan meydana gelen ve sonunda İslâm dünyasının ilk 5 halifesinin hayat ve vefatlarını konu alan bir ek manzumenin de yer aldığı yeni ve bilinmeyen bir nüsha daha vardır. Bu çalışmamızda bu nüshanın tavsifi ve eser hakkında yapılmış en geniş iki çalışmada esas alınan diğer tam nüshalarla karşılaştırılması yapılmıştır. Eserin kapak da dâhil bazı bölümlerinin fotoğrafları çalışmanın sonuna eklenmiştir. Böylece eserin bilinmeyen yeni bir nüshasının varlığı kitaptan örneklerle ortaya konmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhammed, Siyer-i Nebî, 15. yy., nüsha, sîret.

Abstract

The term “sîret”, commonly known as “siyer”, refers to a genre that deals with the life of the Prophet Muhammad. It began to appear in Turkish literature in the 14th century, initially through translations and later as original works, written in verse, prose, or a combination of both. In Turkish social gatherings, the lives, struggles, and virtues of the Prophet Muhammad, Imam Ali, and other companions of the Prophet have always been subjects of curiosity and discussion. Over time, works focusing on these topics were authored. One such author from the 15th century is the poet Muhammed, who wrote his work based on the “siyer” of Hasan al-Bakri. This book, which was highly popular during its time and afterward, was copied in numerous manuscripts. To date, 69 versions of this work, both complete and incomplete, have been identified in libraries. In addition to these, there is a new and previously unknown manuscript of Muhammed’s “siyer” in my personal library, which consists of 434 folios and includes an additional poetic section at the end that discusses the lives and deaths of the first five caliphs of Islam. In this study, a description of this manuscript is provided, and it is compared with other complete versions that served as the basis for the two most extensive studies on the work. Photographs of some sections of the work, including the cover, are appended at the end of the study. Thus, the existence of this previously unknown manuscript is presented through examples from the book.

Keywords: Muhammad, Siyer-i Nebî, 15th century, manuscript, sîret.

Giriş

Arapça “sîre” kelimesinin çoğulu olan siyer, “iyi veya kötü tutulan yol, hayat tarzı, gidişat, biyografiler” anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in hayatını ve bu alanla ilgili hadisleri konu alan siyer, fıkıhta da bir tür ve bölümün ismiyken zamanla Hz. Peygamber'in yaşamıyla ilgili telif edilen eserlerin tümü için kullanılan özel bir terim olmuştur (Çağbayır, 2016, s. 5221; Karagöz ve diğerleri, 2010, s. 597; Yaman, 2009, s. 316). Hz. Peygamber'in hayatı, onun hayatını konu edinen bilim dalı ve bu dalda yazılan eserler için terim olarak kullanılan “siyer” ve “sîret” kelimeleri her ne kadar birbirine benzese de çoğul bir kelime olan “siyer”, yalnızca Hz. Peygamber'in hayatını anlatan eserler için kullanılırken tekil olan “sîret” ise İslâm coğrafyasında meşhur olmuş diğer şahsiyetlerin biyografik eserleri için de kullanılmıştır. İslâm âleminde Hz. Peygamber'in yaşamı ve kişiliğine duyulan ilgi Kur'an-ı Kerim'in ve İslâm dininin ona atfettiği önem ve değerle paralellik arz eder. Öyle ki Resûl-ı Ekrem'in hayatına dair en küçük detaya bile dikkat eden sahabe ve nesli için Kur'an-ı Kerim'in mana dünyasında çok önemli bir yer tutan Hz. Peygamber, Kur'an'ı ve İslâm'ı çok iyi anlamak ve öğrenmek isteyen bu insanlar açısından şüphesiz her şeyiyle önemli bir değer olmuştur. Bu durum vahyin ilk muhatabı olan Arapların İslamiyet'ten önceki gece sohbetlerinde kabilelerinin zafer hikâyelerini anlatma geleneğine, Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber ve diğer İslâm büyüklerinin maceralarını anlatmak şeklinde yansımıştır. Hz. Peygamber'in kişiliğinden başarılarına, savaşlarından tebliğ maceralarına kadar birçok anekdot bu gece sohbetlerinin söyleşi konusu olagelmıştır (Fayda, 2009, s. 319-320). Araplarda, Hz. Peygamber'e duyulan sevgi üzerine kurulu bu sohbetlerin ilerleyen dönemlerde edebiyatlarına etkisi lirik edebî unsurlar açısından zengin olan siyer türünün kalem alınması olarak tezahür etmiştir.

Arapların hikâye anlatılarıyla dolu bu gece sohbetleri gibi Türklerin geleneksel sohbet meclisleri de Türk halk kültürüne ait birçok kahramanlık öyküleri üzerine inşa edilmiştir. İslâmiyetle beraber buralarda anlatılıp üzerine konuşulan önemli konuların başında Hz. Peygamber'in hayatı ve onun ashabının maceraları olmuştur. Öyle ki köşk ve saraylardan köy odalarına, tekkelerden kışlalara kadar birçok yerde kurulan bu meclislerde Hz. Peygamber ve Hz. Ali başta olmak üzere halife ve sahabelerin yaşamları, savaş ve vefatları bu toplantılara katılanların hem hayal hem de fikir dünyalarını zenginleştirmiştir. İşte bu lirik ve epik anlatılar zamanla müellifler tarafından kitap haline getirilmiş, bu kez telif edilen bu eserler meclislerin vazgeçilmezleri arasına girmiştir (Uzun, 2009, s. 324-325). Zira Türkler de Müslüman olduktan sonra diğer toplumlar gibi Resûl-ı Ekrem'in hayatını öğrenme gayreti içine girmişler ve bu çaba Hz. Peygamber'le ilgili birçok alanda sayısız eser telif etmeye (Tergip, 2010, s. 225) onları sevk etmiştir.

Türk edebiyatında siyer türünün ilk örneğinin ne zaman yazıldığı henüz bilinmemekle beraber Türk müelliflerin Arap ve Fars edebiyatından etkilenip bu türün ilk örneklerini çeviri şeklinde telif ettikleri düşünülmektedir. Yapılan bu tercümelerde, bizzat Kur'an'ın şahsına ittibayı emrettiği Hz. Peygamber'le ilgili en doğru bilgiye ulaşmak müelliflerce çok önemli addedildiği için bu eserler büyük bir sorumluluk bilinci ve büyük bir hassasiyetle

telif edilmiştir (Erşahin, 2003, s. 197-198; Uzun, 2009, s. 325; Öz, 2006, s. 26), diyebiliriz. İslâmi Türk edebiyatında bilinen ilk tercüme-telif siyer 14. yüzyılın ikinci yarısında Erzurumlu Mustafa Darîrî'ye ait olan, Ebu'l-Hasan el-Bekrî ile İbn Hişam'dan tercüme yoluyla yazdığı "Sîretü'n-Nebî" adlı eserken ilk telif siyer ise 17. yüzyılın ilk çeyreğinde Alaşehirli Kadı Veysî tarafından telif edilen "Siyer-i Nebî" adlı eserdir. Osmanlıda 19. yüzyılın başlarına kadar yazılan Türkçe siyer sayısı, 16 iken 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar neşredilen siyer sayısı ise 20 civarındadır (Erşahin, 2005, s. 336). Telif edilen bu eserler içinde mensur siyerlerin en meşhuru yukarıda adı geçen Darîrî'nin "Sîretü'n-Nebî"si olup en bilinen manzum siyer ise Yazıcıoğlu Mehmed'in "Muhammediye" adlı eseridir. Bu eserler kadar hacimli ve halk arasında meşhur olan diğer bir eser de Muhammed'in "Siyer-i Nebî"sidir. Öyle ki 15. yüzyıla kadar yazılan manzum siyerler arasında en hacimli ilk manzum Türkçe siyer olduğu (Özfırat, 2016, s. 8, 50) söylenebilir.

1. Muhammed ve Sîret-i Nebî Adlı Eseri

Türk edebiyatına şahsı ve eseri, Vasfî Mahir Kocatürk tarafından tanıtılan (Kocatürk, 1970, 269-275)¹ Muhammed, hayatı hakkında fazla bir bilginin olmadığı ve elde edilen bilgilerin de eserinden devşirildiği meçhul bir şairdir. Bunda payitahta uzak olması nedeniyle devlet ricaliyle bağ kuramamasının ve dönemin büyük şairlerinin gölgesinde kalmış olmasının etkisi vardır. Bu durumlar onun tezkire sayfalarına girememesinde etkili olmuş, dolayısıyla da hayatı hakkındaki bilgilerin sınırlı olmasını netice vermiştir. Bilinen tek eseri olan siyerinden elde edilen çıkarımlar üzerinden şairin 15. yüzyılda yaşadığı ve vefat ettiği düşünülmektedir (Özfırat, 2016, s. 63-66).

Hız. Peygamber'in hayatını Hasan el-Bekrî'nin siyerinden hareketle didaktik ve lirik bir anlatımla nazmeden Muhammed'in bu siyerinin matbu ve yazma nüshaları üzerine yakın zamanda farklı iki çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda eserin beyit sayıları birbirinden farklıdır. Şöyle ki Bayram Özfırat'ın yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerden tespit ettiği eserin 43 nüshasından tam olan "İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Nadir Eserler Kütüphanesi (MC_Yz_O.0000053), Konya Mevlana Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi" nüshalarını esas alarak oluşturduğu tenkitli metinde beyit sayısı 15633'ken (Özfırat, 2016) Ahmet Ermurat'ın siyerin 19. yüzyılda basılmış matbu nüshası üzerinden yaptığı transkripsiyonlu metin çalışmasında ise beyit sayısı 14688'dir (Ermurat, 2019). Ancak makale konumuz olan ve sadece sondaki Hız. Peygamber'in vefatının anlatıldığı bölümün eksik olduğu mülkiyetimizdeki nüsha ise 14576 beyittir. Hız. Peygamber'in vefatını konu eden bölüm, Özfırat'ta 420 beyitken (Özfırat, 2016, s. 521) Ermurat'ta 377 beyitten (Ermurat, 2019, s. 164) oluşmaktadır. Eser, aruzun en çok kullanılan hezec bahrinin "*mefâ'ilün / mefâ'ilün / fa'ülün*" ve remel bahrinin "*fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün*" vezninde, mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Mesnevilerin genel kompozisyonu içinde eserin "*besmele, ön söz, tevhid, münacat, na't*" gibi bölümlerinin tamamını içerdiği görülmektedir. Ayrıca bazı

¹ Ancak Kocatürk, siyerin matbu nüshası üzerinden yaptığı değerlendirme sebebiyle bu nüshayı düzenleyen Abdurrahman'ı eserin müellifi olarak tanıtmıştır (Özfırat, 2016, 63-64).

bölmelerde gazel nazım şekliyle de şiirler telif edilmiştir. Şair, uyak olarak en çok kâfiye-i müreddefeyi kullanırken kâfiye-i müessese ve mücerrede biçimlerini de tercih etmiştir (Özfırat, 2019, s. 729; Ermurat, 2019, s. 41).

Eserde konular destansı-epik ve yer yer lirik bir üslupla kaleme alınmış, bu iki tarzın anlatım unsurları manzumede ustalıkla kullanılmıştır. Bu yönüyle eserin destan döneminden halk hikâyeciliğine geçiş döneminin bir ürünü olduğu söylenebilir. Siyer'de Arapça-Farsça kelime tercihi önceki eserlere nazaran sınırlı olup dil olarak da konuşma dilinin samimiyeti daha ön plandadır. Öyle ki müellif bir sohbet halkasında birileriyle sohbet ediyormuş gibi şiir dilinden uzak sade bir anlatımla eserini meydana getirmiştir. Eser her ne kadar tercüme bir eser görünümündeyse de konunun ele alınışıyla Türk toplumunun örf ve adetlerini yansıtmayı, 15. yüzyılın günlük yaşamından izler taşıması, müellifinin doğrudan doğruya kültürünü, ilmini, şahsiyetini ve olaylara yaklaşımını nazara vermesi gibi yönleriyle şahsına münhasır telif bir eser özelliği göstermektedir (Özfırat, 2016, s. 51).

2. Siyer-i Nebi'nin Bilinen Nüshaları Hakkında

Siyer-i Nebi'nin tespit edilen nüshaları hakkında en geniş bilgi 2016 yılında Bayram Özfırat'ın "15. Yüzyıl Şairlerinden Muhammed'in Siretü'n-Nebi'si" adlı doktora çalışmasıyla 2019 yılında Hasan Ali Esir'in "XV. Yüzyılda Muhammed Tarafından Yazılan Manzum Sîret'in Nüshaları-I" başlıklı makalesinde bulunmaktadır. Özfırat yurt içi ve dışındaki kütüphanelerde yaptığı araştırmalarda eserin 43 nüshasını tespit ederken (Özfırat, 2016, s. 728)² Esir bu sayıyı 69'a çıkarmıştır (Esir, 2019, s. 65)³.

Özfırat, nüshaları önce yazma ve matbu diye ayırmış daha sonra da yazmaları kendi içinde "tam, eksik ve tek bölüm içeren nüshalar" olarak sınıflandırmıştır⁴ (Özfırat, 2016, s. 750-777). Esir ise nüshaları sadece "yurt içi ve yurt dışı" başlıkları altında ele almıştır. Yine Esir bahsedilen makalesinde, siyerin tespit edilen nüshalarından çoğunun ya müstensihleri tarafından eksik bırakılmış ya da elden ele dolaştırılmak ve okunmak suretiyle sayfaları kopmuş ve tahrip edilmiş olduklarını açıklar. Ayrıca bu nüshalarda tahrip olan kısımların çoğunlukla yazmaların baş ve son kısımlarında kopukluklar şeklinde görüldüğünü belirterek varak numaralandırmalarda da hataların çokluğuna dikkat çekmektedir. Bu sebeplere istinaden Esir, tespit edilen yazmalar hatta eserin taş baskılarının bile sağlam bir metin oluşturmaya çok fazla katkı sağlayamayacağını (Esir, 2019, s.114), belirtmektedir.

² Özfırat tarafından tespit edilen 43 nüshadan 15'i İstanbul, 13'ü Ankara, 8'i Konya, 2'si Almanya, 1'i Amasya, 1'i Çorum, 1'i Erzurum ve 1'i de Macaristan kütüphanelerinde 1'i de özel mülkiyette tespit edilmiştir (Özfırat, 2016, s. 729).

³ Esir bu nüshalardan 60 tanesini yurt içi kütüphanelerinde tespit ederken 9 adedini ise yurt dışı kütüphanelerinde tespit etmiştir (Esir, 2019, s. 65-88).

⁴ Özfırat daha sonra bu nüshaları, "Tam Nüshaları", "Müstensihi ve İstinsah tarihi belli olan tam nüshalar", "Sadece İstinsah tarihi belli olan tam nüshalar" ve "Müstensihi ve İstinsah tarihi belli olmayan tam nüshalar"; "Eksik Nüshaları", "Müstensihi ve İstinsah tarihi belli olan eksik nüshalar", "Sadece İstinsah tarihi belli olan eksik nüshalar", "Sadece müstensihi belli olan eksik nüshalar" ve "Müstensihi ve istinsah tarihi belli olmayan eksik nüshalar"; "Tek Bölüm İçeren Nüshalar" şeklinde ayrıca kendi içinde gruplandırmıştır.

2.1. Siyer-i Nebî'nin Tespit Ettiğimiz Yeni Nüshası ve Özellikleri

Yukarıda bahsedildiği üzere Siyer-i Nebî'nin taş baskılar dahil toplamda 69 nüshası olduğu görülmektedir. Manzumenin gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı kütüphanelerinde kayıtlı olmayan nüshası ise şahsi kütüphanemizde yer almaktadır. Bu nüshanın tavsifi şu şekildedir:⁵

Müellifi Muhammed (XV. yy) olup müstensihi Kadı Hacı İbrahim'in oğlu Sikkeciizâde kurra Hâfız Ömer'dir [H. 1189 (M. 1775)]. Siyer-i Nebî'nin cilt ebadı 20,50 cm x 16,50 cm ve yazı ebadı ise 17,50 cm x 10 cm⁶ dir. Kitap, mukavva kapak üzerine kahverengi deri bir ciltle ciltlenmiş olup arka kapağı kopuk olduğu için mıkılsızdır. Kahverengi cildin ortasında büyük bir gömme şemse ve bunun üst ve altında ise birer küçük gül motifi vardır. Deri cildin üzerinde kurt yenikleri olup üst kapağın altı dalgalı ebru bir kâğıtla kaplanmıştır. Nüshada bazı sayfalarda lekeler, silinmeler ve su temasından kaynaklı mürekkep akıntıları söz konusudur. Şirazesı dağınık değildir. Zahriyesi boş olup herhangi bir mühür veya kayıt yoktur. Kâğıdı aherli, samani renkte ve incedir. Sadece 243a-244b ve 250a-251b varaklar arasında farklı bir kâğıt türü⁷ kullanılmıştır. Serlevhalıdır ama başlık yazılmamış veya silinmiştir.⁸ Eser 434 varaktan meydana gelip her sayfası 17 satırdan oluşmaktadır.⁹ Müellif, eserin tamamını nesih hattı ile yazmış olup¹⁰ Arapça ifadelerle bazı Türkçe kelimelerde hareke de kullanmıştır. Eser, 182b'ye kadar metin ve başlıklar kırmızı cetveller içinde siyah mürekkeple yazılırken 182b'den sonra kırmızı mürekkebin metinde bazı yerlerde kullanıldığı görülmektedir.¹¹ Kitabın müellifi olan “Muhammed” ismi 5a sayfasının 7. beytinde geçmektedir. Bu mesneviye ek olarak 6 hikâyeden 5'inin yer aldığı ilave bölüm ise 437b sayfasında başlayıp 452b'de bitmektedir.¹² Bu ilave kısmın sonu eksik olduğu için istinsah tarihi belli değildir. 434 varaktan oluşan Siyer'in ve ek manzumenin ilk ve son beyitleri aşağıdaki gibidir:

Siyer-i Nebî'nin İlk Beyti:

اولا بو اسم هق ياد ايدهلوم / سوزه اندن صكره بنياد ايدهلوم [1b]

Evvelâ bu ism-i Hak yâd idelüm / Söze andan sonra bünyâd idelüm

⁵ Nüshanın tavsifi Selami Ece'nin “Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)” adlı eserin “tavsif yöntemi” (Ece, 2015, s. 242-246) bölümü esas alınarak yapılmıştır.

⁶ Ancak 243a-244b ve 250a-251b varaklar arasında yazı ebadı: 14,50 cm x 12,50cm şeklindedir.

⁷ Bu varaklardaki kâğıt aherli, kalın ve beyaz bir kâğıttır.

⁸ Serlevha kısmında harfe benzer bazı mürekkep lekeleri vardır ama bu izler başlık silinmiş de geri kalanlar mıdır yoksa diğer sayfadaki yazıların buraya bulaşmış olmasından mı kaynaklanmıştır, belli değildir.

⁹ Ancak eserde 243a-244b arası 12 satır ve 250a-251b arası ise 9/8 satırdır.

¹⁰ Eserin 243a-244b ve 250a-251b varakları arası rika ile yazılmıştır.

¹¹ Üç farklı şekilde karşımıza çıkan bu kullanımlar şu şekildedir: **Tamamı kırmızı mürekkeple yazılanlar:** Kelime-i tevhid, bazı başlıklar, Türkçe ve Arapça beyitler, Arapça tarih (istinsah kaydında); **Harekeleri kırmızı mürekkeple yazılanlar:** Bazı ayetler; **Üstüne kırmızı mürekkeple çizgi çizilenler:** Kelime-i tevhid, rivâyet ve râvi kelimesi, derkenarlardan bazı kelimeler

¹² Bu kısımda müstensih numaralandırmada 443'ten 445'e geçmiştir. Aradaki varak numarası muhtemelen yanlışlıkla verilmemiştir.

Siyer-i Nebi'nin Son Beyti:

هرکه ديلر رحمت حق قازمه / فاتحه اوقيه بو کتابی يازمه [434b]

Her ki diler rahmet-i Hak kazana / Fâtiha okıya bu kitâbı yazana

Ek Manzumenin İlk Beyti:

گل ايمدی ديگله بندن بر حكايت / كه راويلر قيلور بويله روايت [437b]

Gel imdi dinle benden bir hikâyet / Ki râvîler kılur böyle rivâyet

Ek Manzumenin Son Beyti:

حسين ايله سخيلشديلر همان آنی / شهادت گتوروين ويردی جانی [452b]

Hüseyin ile söyleşdiler hemân anı / Şehâdet getürüben virdi cân

Mesnevinin 434b sayfasında bir ferağ veya ketebe kaydı vardır. Bu kayıt şu şekildedir: “*Allâhu veliyü’l-itmâmü ve hüve hayru’l-mu’inü zü’l-in‘âm el-hamdüli’llâhi’l-lezî veffeknâ li’l-ihitâtî ve’l-itmâm ve’s-salâtü ve’s-selâmü ‘alâ rasûlinâ Muhammed efdali’l-berâyâ ve’l-en‘âmü ve âlihi ve sahbîhi ve etba’îhi ilâ yevmi’l-kıyâm ve ‘alâ sâ’iri’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn mâ te‘âkabe’l-leyli ve’l-eyyâm kad vaka‘a’l-verâgu min tenmîk hazâ’n-nüşhatü’s-şerîfetü’l-mübâreketü ‘an yedi ehvâc’l-verâ ilâ rahmeti Rabbihi’l-ganiyyi’l-a‘lâ fî beldeti Corum min mahalleti ‘İsâ halifeti’ş-şuhûri Sikkeciçâde kurra hâfız ‘Ömer bin el-Hâc İbrâhîm el-Kâdî bâkiri edüllüke¹³sâbikan gafera’llâhüte‘âlâ ‘anhümâ ve mahâ bi-lutfihi zünûbehümâ fî evâhiri Şa‘bânî’l-mübâreke fî yevmi cum‘artesi beyne’l-zuhri ve’l-asri sene tis‘a ve semânine mi’e ve elf (H.1189) temmeti’l-kitâbe bi-‘avni’llâhi’l-Meliki’l-Vehhâb¹⁴*”

Görüldüğü gibi burada müstensih ismi olarak “*Sikkeciçâde Kurra Hâfız ‘Ömer bin el-Hâc İbrâhîm el-Kâdî*” ismi geçmektedir. İstinsah tarihi ise H. 1189 yılının Şaban ayının sonlarında Cumartesi günü (M. 1775 yılı Eylül ayı Cumartesi günü) olup kitap öğle ile ikinci vakti arasında tamamlanmıştır. Bu istinsah kaydının sonunda sayfanın her iki tarafına eğik vaziyette “*fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün*” kalıbıyla karşılıklı birer dua beyti yazılmıştır:

¹³ Bu ifadenin devamında der-kenar olarak muhtemelen sonradan eklenmiş zira metne göre küçük harflerle yazılmış olan “*Monlâ telâmîzi Şeyh Halîl Efendi fî sâkini ‘Âlvân Çelebi kuddise sırrihü’l-‘azîz (Molla öğrencilerinden Alvân Çelebi Allah onun aziz sırrını mukaddes etsin sakinlerinden Şeyh Halil Efendi)*” şeklinde bir cümle daha vardır.

¹⁴ İstinsah kaydının anlamı şu şekildedir: “(İşleri) bitirmeye muvaffak kılan Allah’tır ve o nimetlerin sahibi ve yardımcılarının en hayırlısıdır. (Bizi bu kitabı) bitirmeye ve tamamlamaya muvaffak kılan Allah’a hamt olsun. İnsanların ve yaratılmışların en hayırlısı peygamberimiz Hz. Muhammed’e, âline ve sahâbesine ve onlara uyanlara (tâ) kıyamete kadar ve diğer enbiya ve peygamberlere (de) günler ve geceler birbirini takip ettikçe (hepsine) salat ve selam olsun. Çok yüce ve zengin Rabb’inin rahmetine yaratılmışlar içinde en muhtaç olan (birinin) elinden bu şerefli ve mübarek nüshayı yazmak (iş) bitti (nasip oldu). Bu kitap Melik ve Vehhâb olan Allah’ın yardımı ile H. 1189 (m.1775) senesinde Şaban ayının sonlarında Cumartesi günü öğle ile ikinci vakti arasında Çorum beldesinde Halifeti’ş-şuhûr İsâ Mahallesi’nde delilleri getirmede önce davranan Kadı Hacı İbrahîm’in oğlu Sikkeciçâde kurra Hâfız Ömer (ki Allah her ikisinin de geçmiş günahlarını affetsin ve silsin) tarafından tamamlanmıştır.

[Sağ tarafta] *İşbu hattun sâhibine her kim iderse du'â*

İde mahşerde şefa'at ana mahbûb-ı Hudâ

[Sol tarafta] *Kim bu hattun sâhibine fâtiha ihsân ide*

Hak anun her müşkilini feth idüp âsân ide

Son olarak da aynı sayfanın altında, müstensih tarafından kitabın ilerleyen zamanlarda sahibi olacak kişiler için bir uyarı yer almaktadır: “*Bu kitabı rızâ-yı Bârî için tahrîr itdüm vakf itdüm mü'min karındaşlar okusun ve mahalline edâ ve teslim itsün hânesinde komasun ve bey'ü] şirâ olmasun her kim alup satarsa la'netu'llâhi ve'l-melâ'iketi ve'n-nâs ecma'in üzerlerine olsun âmin yâ Mu'in yâ Bâkî ne dimek hâcet*”

3. Eserde yer alan Müstensih hataları:

Eserin numaralandırılması müstensih tarafından yapılmış ve her varak bir numarayla numaralandırılmıştır. Ancak manzumenin 59. varağından itibaren hatalı yapılan numaralandırmanın üzeri çizilerek üst veya altına doğrusu yazılıp düzeltmeler yapılmıştır. Bu durum eser boyunca farklı yerlerde devam etmiştir.¹⁵

Eserin 150b sayfasında, müstensihin sayfanın başına yazdığı notta, şiirin devamının sehven varağın “b” kısmına değil de “a” kısmına yazıldığını açıklayan şöyle bir not vardır: “*Burada gaflet olunup kâğıdun karşısı yazılmışdur bir iki kâğıd yeniden yazılmak emr-i 'abîr olmagın bu taraf hâlî kaldı okuyan ahhâblar incinmeyüp karşudan okuya du'âdan ferâmûş buyurmayalar ve's-selâm*”

Yine kitabın 2b-4a varakları arasında yer alan “Makâle-i dovîm der-tevhîd” başlığında yer alan ayetlerden “*Kavlühü te'âlâ ve min âyâtihî en tekûme's-semâ'u ve'l-arzu bi emrihî*” hariç diğerleri bu nüshada yazılmamıştır. Yerlerinin boş bırakılmış olması kuvvetle muhtemeldir ki müstensihin istinsah ettiği nüshada da bu kısımların boş olduğuna işaret olabilir.

4. Eserdeki Derkenarlar

Eserin birçok sayfasında yer alan derkenarlarda, aşağıda sıralandığı gibi bazı kayıt ve notlara yer verilmiştir:

4.1. Açıklama veya yorum notları: Müstensih, manzumenin birçok yerinde, okuyucunun kendince anlamını bilemeyeceğini veya mecaz bir anlatımla farklı bir mananın kastedildiğini düşündüğü yerlerde, bazı açıklama ve tanımlamalara yer vermiştir. Müstensih bu notları; “*ya'nî...*”, “*...ya'nî...*”, “*ya'nî... dimek*”, “*ya'nî... dimekdür*”, “*ya'nî... dimek olur*”, “*...dimekdür*”, “*...dimek ya'nî...*”, “*dimek...dimekdür*”, “*...be-ma'nâ...*” ve “*...ma'nâsınadır / ma'nâsına*” şeklinde bazı kalıplarla o kelimenin geçtiği satır sırasına denk gelecek şekilde üstüne, karşısına veya yanına derkenar olarak yazmıştır. Bazen de bu

¹⁵ Farklı bir kâğıt türü üzerine yazılmış olan 243a-244b ve 250a-251b varaklarında numaralandırma da yapılmamıştır. Çalışmamızda eserdeki numaralandırmaya herhangi bir müdahalede bulunulmamış, hatalı da olsa varaklar nasıl numaralandırırsa çalışma o şekilde ilerlemiştir.

kalıpları kullanmaksızın sadece kelimenin tanımı veya mecaz anlamıyla ilgili kendi yorumunu yazmıştır. Örneğin,

5b sayfasında 6. beytinin ilk mısraının başında geçen “Her dü güne” ifadesinde kastedilen mecaz mana, bu beytin yanından sayfanın altına doğru “ya’nî iki gün dünya ve âhîret” şeklinde bir açıklama olarak yazılmıştır.

15a sayfasının 13. beytinin ikinci mısraının son kelimesi olan “bû” kelimesi için o kelimenin karşısına “kohî dimekdür” şeklinde bir tanımlama yapılmıştır.

38b sayfasında 4. beytin ikinci mısraının sonundaki “nik-hû” kelimesi için beytin başına “nik-hû demek ya’nî eyü hüylü” şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

32a sayfasında 15 ve 16. beyitlerin birinci ve ikinci mısralarının sonlarında yer alan “râz” ve “dirâz” kelimeleri için “râz gizli ma’nâsınadır” ve “dirâz uzun ma’nâsınadır” şeklinde açıklamalar vardır.

Son olarak 27a sayfasının 10. beytinin ikinci mısraının sonunda geçen “ser-nigûn” kelimesi için karşısına “ya’nî baş aşağı demek olur” şeklinde bir açıklama ifadesi yazılmıştır.

Not: 124b’nin 15. beytinde düzeltme işaretlerinden olan “üste 3 nokta” işareti (...) ve 249a sayfasının 12. beytin 1. mısraındaki “mûşe” kelimesinin üstüne konmuş olan “V üstü nokta” işaretinden sonra beytin derkenarında bu işaretlerin altına kelimenin anlamı verilmiştir. Bu işaretler aşağıda geleceği gibi düzeltme işareti iken buralarda açıklama veya tanımlama için de kullanılmıştır.

4.2. Vakf (Durma) kaydı: Başlıklara özellikle de “kıssa-ı..” diye başlayan ifadelerinden bazısının sonuna “Rızâ-yı Bârî için vakf”, “Rızâ-yı Bârî için vakf olmuştur el-fâtiha ma’a’s-salavât”, “Rızâ’en li’llâh vakf” veya sadece “vakf” şeklinde bir “vakf kaydı” yazılmıştır. “Durma” anlamına gelen bu ifadeyi şair, özellikle yeni başlayan bir hikâyede “kıssa” kelimesiyle başlayan başlıkların hemen yanına yazmıştır. Örneğin, 7a sayfasında “Kıssa-ı Velâdet-i Seyyidü’l-Mürselin ve Hâteme’n-Nebiyyin ve Rabbü’l-Âlemîn” başlığının yanında “vakf” diye bir kayıt varken 17a sayfasında “Kıssa-ı Der-çeşm-i Muhammed Mustafâ Sallâhu ‘Aleyhi” başlığının yanında “Rızâ-yı Bârî için vakf” şeklinde uzun bir kayıt vardır.

4.3. Rekabe Kaydı: Birçok yazma eserde olduğu gibi bu nüshada da varakların “b sayfa”sının alt sol tarafında diğer sayfanın ilk birkaç kelimesinin yer aldığı ayaklar/çobanlar şeklinde rekabe kayıtları vardır.

4.4. Tashih veya Düzeltme Kayıtları: Müstensih, bazı beyitlerin yanında ya kendine has bir işaretlerle , , , , ya da “sah” (صح) kelimesiyle düzeltmeler yapmıştır:

26b sayfasının 14. beytinin ilk mısraının ilk kelimesi sehven “oldıdı” şeklinde hatalı yazılmıştır. Müstensih bu kelimenin yanına “olurdı” yazıp özel işaretlerden birini kelimenin sonuna eklemiştir. Ayrıca “5b 14. beyitte, 35b 1. beyitte, 51b 4. beyitte, 71a 9.

beyitte, 81a 16. beyitte, 92b 8, 9 ve 10. beyitte, 117b 14. beyitte, 119b 2. beyitte, 138b 10. beyitte, 155b'de 7. beyitte, 159a 9. beyitte, 160b 16. beyitte 164b 13. beyitte, 169b 15. beyitte, 170b 7. beyitte, 183b 11. beyitte, 185a 7. beyitte, 231b 8. beyitte, 270a 7. beyitte, 285b 9. beyitte, 292b 6. beyitte, 296a 17. beyitte, 315a 9. beyitte, 331b 4. beyitte, 354b 12. beyitte, 370a 9. beyitte, 390b 16. beyitte, 401b 9 ve 11. beyitlerde, 407b 4. beyitte, 422b 14. beyitte ve 431b 7. beyitte" de farklı işaretlerle düzeltilmeler derkenarlarına yapılmıştır.

Yine 65a sayfasının 14. beytinde ikinci mısranın sonundaki "gümân" kelimesinin doğru yazımı olarak devamına "hemân sah" şeklinde bir "sah" kaydı yazılmıştır. Ayrıca "86a'da, 109a'da, 117b'de, 119a'da, 138b'de, 141b'de, 202b, 354a, 390b (iki sah kaydı var), 407b ve 418b"de de sah kayıtları vardır.¹⁶

Not: "V üstü tek nokta işareti", 280b ve 281a sayfasında kâğıtla ilgili bir durum için yapılan düzeltme açıklamasında kullanılmıştır. Bu kullanım düzeltmeden çok bir uyarı mahiyetindedir. Şöyle ki 280b sayfasının 14. beytinin sonuna "V üstü tek nokta" işareti konmuş beytin başına aynı işaret yazılıp altına, "Bu araya gelince yedi satır aşağıya nazar idüp okuyalar zîrâ gaflet olmuşdur" yazıp bu satıra denk gelen 281a 4. beytin sonuna tekrar "V üstü tek nokta" işareti konup beytin hemen derkenarında bu işaretin altına "Ol mahalden bu mahale gelince kâğıd devre açılıp hatâ olmuşdur" şeklinde bir cümle yazılmıştır.

4.5. Dua talebi: Müstensih bazı yerlerde de okuyandan kendisi için dua talep ettiği derkenarlar yazmıştır:

15b, 22a¹⁷, 31b, 61b sayfasının kenarında "fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün" kalıbında "Kâtibine dahî kim kıla du'â / Rahmet itsün ana lutfundan Hudâ - Her ki dirler rahmet-i Hak kazana / Fâtiha okıya bunı yazana" şeklinde bir dua talebi vardır. Burada yeni bir hikâyeye geçilmektedir. Yine 269a, 286b ve 407a sayfasının derkenarına, "Okuyan ahhâbdan du'â niyyât olunur el-fâtiha ma'a's-salavât bu Siyer-i Şerîf rızâ-yı Bârî için yazılıp vakf olmuşdur" şeklinde hem bir dua hem kısa bir sebep-i telif hem de bir vakf kaydı yazılmıştır.

Şair, bazı manzumelerin sonunda "rızâ'en li'llâhi'l-fâtiha"¹⁸ ve "ruhları için el-fâtiha ma'a's-salavât"¹⁹ şeklinde de dua talepleri yazmıştır.

4.6. Uyarı Kayıtları: Kitapta 305b-331b varakları arasında yer alan "Kıssa-ı Zâtü'l-Ebâtil Esed ve Kays-i La'in İle Cengidür" hikâyesi anlatılırken müstensih 319b'nin 11. beytinin

¹⁶ Ayrıca esere ek olan ve İslâm tarihinin ilk 5 halifesinin hayat ve vefat hikâyelerini konu alan ek kısımda müstensih, 441b ve 445a sayfalarının derkenarında sah kaydı ve 452a sayfasında ise özel işaretli bir düzeltme kaydı koymuştur. Aynı şekilde bu bölümde de bazı kelimelerin anlamları verilmiştir. Yine 215a sayfasında "Vegerne boynunadur kanları hep / Ki varuruz kıraruz anları hep" beytinin üstünde "bu mısra' düşmüşdür" şeklinde bir düzeltme kaydının olduğu bir derkenar yazılıdır. Ancak bu "düşmek" fiiliyle ne kastedildiği anlaşılmamıştır.

¹⁷ 15b ve 22a'da sadece ikinci beyitler vardır.

¹⁸ 77a ve 97a sayfasında birer örnek yer almaktadır.

¹⁹ 136a sayfasında bir derkenardır.

yanında derkenar olarak “Başka kıssadur buradan aşağı başka bir kıssadur Tavk kıssasıdır murâd iden ihvân fasl itsün itmeyen keyfine” şeklinde bir uyarıda bulunmaktadır.

5. Siyer'deki Tüm Başlıklar

Siyer'de toplam 46 başlık yer almaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi elimizdeki nüshada sadece Siyer'in son hikâyesi olan Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili bölüm ve dolayısıyla bu başlık eksiktir. Aşağıdaki tabloda bu başlıklar, bulundukları varaklar ve bu hikâyelerin toplam beyit sayıları gösterilmiştir. Ayrıca sadece elimizdeki nüsha ile Çorum nüshasında yer alan ek kısımdaki 6 hikâyenin 9 başlığı da tablonun altına aynı bilgileri açıklayacak şekilde sıralanmıştır. Nüshada başlıklar ele alınırken bu Siyer üzerine yapılmış en geniş iki çalışma ve birçok benzerliği olan Çorum nüshası da bu tabloda değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 1. Manzumede ve ek kısımda yer alan başlıklar, bulunduğu varaklar ve beyit sayısını gösterir tablodur.²⁰

No	Varak Aralığı	Siyer-i Nebî'de Başlıklar	ÇN	Diğer Çalışmalar		Beyit Sayısı
				AE	BÖ	
1	1b-2b	Bismi'l-lâhi'r-rahmâni'r-rahîm	+	+	+	33
2	2b-3a	Makâle-i evvel der-tevhîd zikr olunur	+	+	+	25
3	3a-3b	Münâcât-ı evvel	+	+	+	10
4	3b-6a	Mâkâle-i dovîm-i der-tevhîd ²¹	+	+	+	66
5	6a-6a	Münâcât	+	+	+	6
6	6a-7a	Na't-ı Seyyidü'l-Mürselîn ve Hâtemü'n-Nebîyyîn Muhammed Mustafâ Sallâhu 'Aleyhi ve Sellem	+	+	+	34
7	7a-7b	Münâcât-ı Sâhib-i Kitâb ²²	+	+	+	8
8	7b-8a	Hâzâ Kitâbu Siyer-i Nebî Tercüme ²³	+	+	+	16
9	8a-15a	Kıssa-ı Velâdet-i Seyyidü'l-Mürselîn ve Hâtemü'n-Nebîyyîn ve Rabbü'l-‘Âlemîn ²⁴	+	+	+	236

²⁰ Aşağıdaki tabloda yer alan kısaltmaların karşılığı ise şu şekildedir: AE: Ahmet Ermurat Yüksek Lisans Tezi, BÖ: Bayram Özfirat Doktora Tezi, ÇN: Çorum Nüshası

²¹ BÖ'de bu şiirden sonra “Makâle-i Sivüm Der-Tevhîd” şeklinde bir başlık daha vardır. Bu şiirler nüshamızda vardır ama bu başlık yoktur.

²² BÖ'de bu şiir “Mevlûdü'n-nebî 'aleyhi's-selâm” başlığı altında yer almaktadır.

²³ BÖ'de bu şiir “Mevlûdü'n-nebî 'aleyhi's-selâm” başlığı altında yer almaktadır.

²⁴ BÖ'de bu şiir “Mevlûdü'n-nebî 'aleyhi's-selâm” şeklindedir ve tanıttığımız nüshadaki “Hâzâ Kitâb-ı Siyer-i Nebî Tercüme”sinden itibaren ki şiirleri içeriyor.

10	15a-15b	Makâma Münâsib-i Şi'r ²⁵	+	+	+	6
11	15b-15b	Mesnevî	+	+	+	11
12	15b-17a	Yine Makâma Münâsib-i Şi'r ²⁶	+	+	+	27
13	17a-23a	Kıssa-ı Der-çeşm-i Muhammed Mustafâ Sallâhu 'Aleyhi ve Sellem	+	+	+	214
14	23a-33a	Kıssa-ı Koştî-gîr Muhammed Mustafâ Sallâhu 'Aleyhi ve Sellem bâ-Ebû Cehl La'in [û] Mel'un	+	+	+	328
15	33a-58b	Kıssa-ı Ticâret-i Mustafâ 'Aleyhi's-selâm Berây-ı Hadice Radiya'llâhu 'Anhâ	+	+	+	935
16	58b-61b	Kıssa-ı Velâdet-i Emirü'l-Mü'minin İmâmü'l-Müttekin 'Alî bin Ebî Tâlib Kerrema'llâhu Veche	+	+	+	115
17	61b-64a	Kıssa-ı Nüzûl-i Vahy-i Muhammed Mustafâ Sallâhu 'Aleyhi ve Sellem	+	+	+	79
18	64a-77a	Kıssa-ı İslâm-ı Ebû Bekr ve 'Osmân bin 'Affân Rađiya'llâhu 'Anhümâ	+	+	+	439
19	77a-81b	Kıssa-ı İslâm-ı Hazret-i 'Ömer Rađiya'llâhu 'Anh	+	+	+	165
20	81b-97a	Kıssa-ı Mi'râc-ı Resûlu'llâh Sallâhu 'Aleyhi ve Sellem	+	+	+	476
21	97a-111b	Mu'cizât-ı Kıssa-ı İnşikâk-ı Kamer ve İslâm-ı Habîb Rađiya'llâhu 'Anh	+	+	+	486
22	111b-136a	Kıssa-ı 'Arz kerden-i Resûlu'llâh Mevsim-i 'Ukkâza Kabâyil-i 'Arab ²⁷	+	+	+	831
23	136a-153b	Kıssa-ı Hicret-i Muhammed Mustafâ Sallâhu 'Aleyhi ve Sellem Ka'be-i Şerif'den Medîne'ye Geldügi	+	+	+	574
24	153b-160a	Kıssa-ı Mikdâd ibn-i Esvedî'l-Kendî bâ-Miyâse duhter-i Câbir ibn-i Mezâhim	+	+	+	221
25	160a-166b	Şi'r-i Mikdâd bin Esved ²⁸	+	+	+	211

²⁵ BÖ'de bu şiir "Mevlûdü'n-nebî 'aleyhi's-selâm" başlığı altında yer almaktadır. AE'de ise "Medhiyye" başlığı altındadır.

²⁶ BÖ'de bu şiir "Mevlûdü'n-nebî 'aleyhi's-selâm" başlığı altında yer almaktadır. AE'de ise "Medhiyye-i Cenâb-ı Seyyidi'l- Mürselin" başlığı altındadır.

²⁷ BÖ'de bu başlığın devamında "Fas-ı Yehûdiyyân ve'l-Ensâr-ı Resûlu'llâh 'Aleyhi ve Sellem" ve "Fi-beyân-ı İkinci Bâzâr-ı Resûlu'llâh 'Aleyhi ve Sellem" şeklinde iki başlık daha vardır. Bizim nüshamızda bu hikâyeler "Kıssa-ı 'Arz kerden-i Resûlu'llâh Mevsim-i 'Ukkâza Kabâyil-i 'Arab" başlığı altında yer almaktadır. İlk hikâye 122a-130a ve ikinci hikâye 130a-136a varakları arasındadır.

²⁸ AE'de "Mikdâd'ın Miyâse Hakkında Söylediği Gazel" başlığı altında yer almaktadır.

26	166b-166b	Şi'r-i Miyâse ²⁹	+	+	+	6
27	166b-170b	Mesnevi ³⁰	+	+	+	136
28	170b-176a	Selâset-i Eşyâ'-ı Mu'teber-i Resûlu'llâh 'Aleyhi ve Sellem ³¹	+	+	-	188
29	176a-188a	Kıssa-ı Gazâ-yı Bedir bâ-Küffâr-ı Kureyşve Helâk-ı Ebû Cehl-i La'in	+	+	+	397
30	188a-211b	Kıssa-ı Gazâ-yı Uhud ve Şehid-i Hazret-i Hamza Rağıya'llâhu 'Anh	+	+	+	793
31	211b-223a	Kıssa-ı Gazâ-yı Resûl'ullâh 'Aleyhi's-Selâm Feth-i Hayber	+	+	+	390
32	223a-230b	Kıssa-ı Gazâ-yı Resûl'ullâh Benî Kurayz Şâh-ı Merdân'ı Mancılığa Koyub Kal'aya Attdıklarıdır	+	+	+	253
33	230b-239b	Kıssa-ı Emîrül-mü'minin Ebû Bekr-i Sıddık Rağıya'llâhu 'Anhu Oğlu 'Abdu'r-Rahmân Müslümân Oldığıdır	+	+	+	304
34	239b-253a	Kıssa-ı 'Amrî Ma'dî Kereb'un Cengidür ve Hem Müslümân Oldığıdır	+	+	+	458
35	253a-269a	Kıssa-ı Tanrı Kılıcı Hâlid ibn-i Velid'in Müslümân Oldığı ve Tanrı Düşmânı Velid bin Mugire Cengidür	+	+	+	544
36	269b-287b	Kıssa-ı Gurâb Kal'ası Alındığı Gazâdur ve Anda Olan 'Acâyibleri Sema'ma'-ı La'in ve Zâtü'l-Envâr Agacını Kesdikleri ve Şâh-ı Merdân'un Ulu Cengidür	+	+	+	624
37	287b-305b	Kıssa-ı Mirkâl ibn-i Fezâhül-İbtâl Gazâsı ve Şâh'ın Ulu Cengidür	+	+	+	608
38	305b-312a	Kıssa-ı Zâtî'l-Ebâtıl Esed ve Kays-i La'in İle Cengidür	+	+	+	228
39	312a-319b	Şi'r-i Şâh-ı Merdân Şi'r-i Esed	+	+	+	255
40	319b-331b	Kıssa-ı Tavk ³²	+	+	+	406

²⁹ AE'de "Me'al-i Şi'r-i Miyâse" başlığı altında yer almaktadır.

³⁰ AE'de "Zeyl-i Kıssa" başlığı altında yer almaktadır.

³¹ AE'de "Zeyl-i Kıssa"nın devamı olarak yer almaktadır.

³² Bu hikâye diğer çalışmalarda "Kıssa-ı Zâtü'l-Ebâtıl Esed ve Kays-i La'in İle Cengidür" başlığı altında yer almaktadır.

41	331b-358a	Kıssâ-ı Gazâ-yı Fahr-ı ‘Âlem Salla’llâhu ‘Aleyhi ve Sellem Feth-i Ka’be-i Şerîf	+	+	+	900
42	358a-381b	Kıssa-ı Gazâ-yı Seyyidü’l-Mürselin Salla’llâhu Te’âlâ ‘Aleyhi ve Sellem Efendimizin Hevâzîn Begleriyle Olan Cengidür	+	+	+	783
43	381b-392b	Kıssa-ı Gazâ-yı Karalar ve Şâh’un Za’lem’iyle ve Sâhîti Hisâr’ın Aldugudur	+	+	+	386
44	392b-407a	Kıssa-ı Şâh-ı Merdân’ın Müzelzil bin Menâzil İle Cengidür ve dahı Nü’âyim Kal’a’sı Fethidür	+	+	+	437
45	407a-419a	Kıssa-ı Hirkîl-i La’în ve Ca’fer-i Tayyâr Hazretinin Şehîd Oldugudur ³³	+	+	+	418
46	419a-434b	Kıssa-ı Resûlu’llâh ‘Aleyhi’s-Selâm Pûlâs ve Hirkîl La’în’in Dutulub ve Helâk Olub ve Şâh-ı Merdân’ın ‘Acâyib Cengidür Âhir Gazâdır ³⁴	+	+	+	510
Toplam beyit sayısı				14576		
Siyer’in Sonundaki Ek Kısım				Beyit Sayısı		
No	Varaklar	Başlık	ÇN			
1	436b-439b	Hilâfet-i Ebû Bekr Radiya’llâhu ‘Anh ³⁵	+	73		
2	439b-441a	Vefât-ı Hazret-i Ebû Bekr Radiya’llâhu ‘Anh	+	58		
3	441a-441b	Hilâfet-i Hazret-i ‘Ömer Radiya’llâhu ‘Anh	+	6		
4	441b-445a	Hazret-i ‘Ömer Oğlu Ebû Şahme Menâkıb	+	112		
5	445a-447a	Hilâfet-i ‘Osmân Radiya’llâhu ‘Anh	+	65		
6	447a-449b	Vefât-ı Hazret-i ‘Osmân Radiya’llâhu ‘Anh	+	70		
7	449b-452a	Hilâfet ve Vefât-ı Hazret-i ‘Alî Kerreme’llâhu Veche	+	99		
8	452a-453a	Hilâfet-i Hazret-i İmâm-ı Hasan Radiya’llâhu ‘Anh	+	35		

³³ Bu hikâye AE’de “Taltîf-i Ensârdan Soñra ‘Azîmet-i Medîne Buyurdukânı” başlığı altında yer almaktadır.

³⁴ AE ve BÖ çalışmalarında bu başlıktan sonra Hz. Peygamber’in vefatının konu edildiği bir hikâye daha vardır. AÖ’de “Bu Kıssa Seyyidi’l-mürselîn ve Hateme’n-nebiyyîn Hazretinin Dâr-ı Bekâya İntikalleridir” şeklindeyken BÖ’de ise “Bu Kıssa Seyyidi’l-mürselîn ve Hateme’n-nebiyyîn Peygamber Hazretleriniñ Salla’llâhu ‘Aleyhi ve Sellem Vefât-ı Şerîfleridür” şeklindedir.

³⁵ Bu hikâyeler Siyer-i Nebî’nin sonunda ek olarak yer almaktadır.

9	453b- ...	Vefât-ı Hazret-i İmâm Hasan Radıya'llâhu 'Anh ³⁶	+	16 (Eksik)
10	370b- 373b	Vefât-ı Hazret-i İbrâhim Radıya'llâhu 'Anh ³⁷	+	141
Toplam beyit sayısı				675

6. Elimizdeki Nüshanın Değerlendirmesi ve Çorum Nüshası

434 varaktan meydana gelen elimizdeki nüshayı diğer nüshalar arasında hangi grupta değerlendirebileceğimizi tayin için öncelikle Esir'in 69 nüsha hakkında bilgi verdiği makalesindeki 19 Hk 1122 arşiv numarasıyla kayıtlı Siyer-i Nebî nüshasını tanıttığı bölüme (Esir, 2019, s.83-84) dikkat etmek gerekiyor. Zira buradaki tanıtılan Çorum nüshası ile şahsi kütüphanemizdeki nüsha arasında tespit ettiğimiz ortak özellikler, bu iki eserin birbirinden istinsah edildiği düşüncesini akla getirmektedir. Şöyle ki,

6.1. Esir, Çorum nüshasını tanıtırken *'Nüshada 348a'dan itibaren diğer tam nüshalarda olmayan "Hz. Ebû Bekir'in Hilafeti ve Vefatı", "Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın Hilafetleri", "Hz. Ali'nin Hilafeti ve Vefatı", "Hz. Hasan'ın Hilafeti", "Hz. Hüseyin'in Vefatı"³⁸, "Hz. Hasan'ın Vefatı" ve Hz. Peygamber'in hayatta iken vefat eden oğlu "Hz. İbrahim'in Vefatı" bölümleri vardır. "Hz. Peygamber'in Vefatı" bölümü yoktur.'* (Esir, 2019, s. 83) şeklinde bütün diğer tam nüshalardan bu nüshanın iki farklı özelliğini nazara vermektedir: İlki Siyer'in sonuna eklenmiş olan ve diğer tam nüshalarda olmayan ek kısmın varlığı; ikincisi ise Siyer'de "Hz. Peygamber'in Vefatı"nı konu eden hikâyenin yer almasıdır. Aynen elimizdeki nüshanın sonunda hem bu bahsedilen 6 hikâyenin yer aldığı ek manzume (436b-453b) mevcuttur hem de Siyer bölümünde Hz. Peygamber'in vefatı kısmı eksiktir.

6.2. Esir yine bahsi geçen makalesinin aynı sayfasında (Esir, 2019, s.83) nüshanın temmet kaydını anlatırken Siyer'in ve sondaki ek manzumenin Çorumlu iki müstensih tarafından yazıldığını belirtmektedir. Temmet kaydıyla ilgili verilen bilgiler şu şekildedir: *"347b sayfasında temmet kaydı vardır. Bu kayda göre yazmanın müstensihi Figânî-zâde Çorumlu Abdullâh bin Mahmûd bin Ebû Bekir'dir, istinsah tarihi 1207'dir [1792]. Ek manzume 363b'de tamamlanıyor. 363b'de 347b'den ayrı bir istinsah kaydı daha vardır. Bu kayıta müstensih Çemderci-zâde el-Hâc Hüseyin'dir. İstinsah tarihi 1208'dir [1793]. Bu durumda nüshanın 1792 yılında Figânîzâde Çorumlu Abdullâh tarafından istinsah edildiği, bundan bir yıl sonra da Çemderci-zâde el-Hâc Hüseyin'in esere ilaveler yaptığı anlaşılıyor."* Görüldüğü gibi eserde iki temmet kaydı vardır ve bu kayıtların sonunda yer alan 1 yıl arayla iki farklı tarih vardır. Ortak olansa müstensihlerin Çorumlu oluşlarıdır. Şahsi kütüphanemizdeki nüshanın 434b sayfasındaki ferağ kaydında eserin müstensihi olarak *"Sikkecizâde Kurra Hâfız Ömer bin el-Hâc İbrâhîm el-Kâdî"* isimli birinden bahsedilmektedir. Bu zat aynı ferağ kaydında *"Çorum beldesinde Halifeti's-şuhûr İsâ*

³⁶ Bu hikâyenin devamı yoktur.

³⁷ Bu hikâye, şahsi mülkiyetimizdeki nüshada bu bölüm koptuğu için eksiktir.

³⁸ Bu hikâye Çorum nüshasındaki ek kısımda yoktur. Sehven yazılmıştır.

Mahallesi'nde" ikamet ettiği söylenmektedir yani Çorumludur. İstinsah tarihi de H. 1189 yılının Şaban ayının sonlarında Cumartesi günü (M. 1775 yılı Eylül ayı Cumartesi günü) şeklindedir. Tarihlerin yakınlığı ve müstensihlerin de aynı memleketten oluşları elimizdeki nüsha ile 19 Hk 1122 numaralı nüshanın aynı aileden olduğuna işaret etmektedir.

6.3. Son olarak 19 Hk 1122 nolu nüsha ile elimizdeki nüshayı karşılaştırdığımızda başlıklarının aynı³⁹ ve mevcut bazı eksikliklerinin de ortak olduğu görülmüştür. Bu durum nüshaların birbirinden kopyalandığına önemli bir delil olarak düşünülebilir. Özellikle şahsi kütüphanemizde yer alan nüshanın "*Makâle-i dovvim der-tevhid*" başlığında eksik olan tüm ayetler Çorum nüshasında da eksiktir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında elimizdeki nüsha ile Çorum nüshasının birçok yönden benzerliğinin öne çıkması nedeniyle gerek Özfirat'ın gerekse Esir'in Çorum nüshası üzerine yaptığı değerlendirmeleri çalışma konumuz olan nüsha içinde düşünebiliriz. Özfirat, Çorum nüshasını "*Müstensihi ve İstinsah tarihi belli olan eksik nüshalar*" içinde değerlendirirken (Özfirat, 2016, s.763) Esir ise nüshayı "*yurt içi nüshalar içinde baştan sona fiziksel olarak tam*" şeklinde tavsif etmiştir. O halde elimizdeki nüsha ile Çorum nüshası birbirinden kopya edildiği ihtimali⁴⁰ dikkate alındığında yapılan yukarıdaki değerlendirme çerçevesinde elimizdeki nüsha için, "*Baştan sona kadar fiziksel olarak tam olup Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili hikâyenin eksik olması ve müstensihi ve tarihi belli olması sebebiyle müstensihi ve istinsah tarihi belli eksik bir nüshadır.*" diyebiliriz.

Sonuç

Osmanlı 15. yüzyıl şiir dünyasının mesnevi sahasında okuyucuya bilgi vermek, onu yetiştirmek amacıyla yazılan mesnevilerin dinî mesneviler (Ünver, 1986, s.438-439) grubundan olan "Siyer-i Nebî", bir mesnevide yer alması gereken tüm bölümleri içeren hacimli bir eserdir. Bu eser; 15. yüzyılda, Müslümanların hayatının her ayrıntısını merak edip öğrenmek istedikleri Hz. Peygamber'in yaşamını ve mücadelelerini, epik-destansı bir üslupla ve lirik bir anlatımla kaleme alan, tezkirelerde bile kendine yer bulamamış, meçhul bir şair olan Muhammed'in duygu yüklü öğretici bir telifidir. Halk tarafından çok sevilen ve meclislerinde okunup üzerine konuşulan bu hacimli eser, birçok müstensih tarafından istinsah edilmiştir. Bu kitabın yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde günümüze kadar ulaştığı tespit edilen tam ve eksik nüsha sayısı toplamda 69 adettir. Ancak Siyer'in şahsi mülkiyetimizde bulunan, bilinen tüm nüshalarından ayrı olarak 434 varaktan oluşan, sonunda da İslâm'ın ilk beş halifesinin hayat ve vefat hikâyelerinin yer aldığı toplam 453 varaklık bilinmeyen bir nüshası daha vardır. Bu nüshada Hz. Peygamber'in vefatı hariç tam nüshalarda yer alan bütün hikâyeler eksiksiz olarak bulunmaktadır. Eser 46 başlıktan meydana gelmiştir. Bu başlıklar altında sadece Hz. Peygamber'in hayat hikâyeleri değil

³⁹ Yaptığımız değerlendirmede bazı küçük farklılıklar hariç başlıkların her iki nüshada da aynı olduğu görülmektedir.

⁴⁰ Şahsi mülkiyetimizdeki nüshanın tarihi daha eski olduğu için Çorum nüshasının eklimizdeki nüshadan istinsah edilme ihtimalini daha kuvvetli görmekteyiz.

ashabından Hûlefâ-yi Râşidîn ve diğer önemli bazı isimlerin anekdotlarına da yer verilmiştir.

Eserin numaralandırılmasında 59b varağından itibaren hatalar ve düzeltmeler yapılmıştır. Bu hatalar bu varağın devamından sona kadar hatta ek manzumede de devam etmektedir. Ayrıca metnin birçok yerinde sah kayıtları “sahh” ve farklı işaretler altında derkenar olarak metinde yer almıştır. Müstensih, derkenarlarda düzeltmelerin yanı sıra birçok açıklama ve yorumlama notları da düşmüştür. Anlamı bilinmeyen kelime veya mecaz anlamlı ifadelerin müstensih tarafından anlaşılsın diye açıklandığı bu derkenarlar ve yapılan hatalarla ilgili düzeltmeler, metnin tamamında -ek kısmı da dâhil- sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu makale ile eserin yeni bir nüshası tanıtılarak yapılacak yeni çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Fotoğraf 1. Eserin kapağını, cildini ve hacmini gösterir fotoğraflar

Fotoğraf 2. Siyer'in ve ek kısmın (sağ) ilk ve (sol) son sayfalarının fotoğrafları

Kaynaklar| References

- Çağbayır, Y. (2016). *Orhun Yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığı büyük Türkçe Sözlük TİKA*. Ötüken Neşriyat.
- Ece, S. (2015). *Klasik Türk edebiyatı araştırma yöntemler I-II*. Eser Basım Yayım Dağıtım Matbaacılık.
- Ermurat, A. (2019). Muhammed'in Manzum Siyer-i Nebi'si (inceleme-metin)[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Erşahin, S. (2003). Türklerin Hz. Muhammed hakkındaki ilk bilgi kaynaklarında Kısas-ı Enbiyalar: Kısas-ı Rabguzi örneği. *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Reisliği Yıllığı] Peygamberimiz Hz Muhammed (SAV) Özel Sayısı*, 2003, sayı: Özel Sayı, 197-224.
- Erşahin, S. (2005). Osmanlı toplumunun Hz. Muhammed hakkındaki bilgi kaynakları üzerine bir bibliyografya denemesi. *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. XVIII, 3.
- Esir, H. A. (2019). XV. yüzyılda Muhammed tarafından yazılan manzum Sîret'in nüshaları-I. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (41), 63-88. <https://doi.org/10.21497/sefad.586584>
- Esir, H. A. (2019). XV. yüzyılda Muhammed tarafından yazılan manzum Sîret'ten bahseden çalışmalar ve Sîret'in nüsha kayıtları-II. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (42), 107-130. <https://doi.org/10.21497/sefad.675106>
- Fayda, M. (2009). "Siyer ve Megâzi", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyer-ve-megazi#1>, (erişim tarihi: 27.11.2024).
- Karagöz, İ. ve diğerleri (2010). Dinî kavramlar sözlüğü. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kocatürk, V. M. (1970). *Türk edebiyatı tarihi*. Edebiyat Yayınevi.
- Öz, Ş. (2006). İlk Siyer kaynakları ve müellifleri [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özfırat, B. (2016). 15. yüzyıl şairlerinden Muhammed'in Sîretü'n-Nebî'si [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Tergip, A. (2010). Siyer yazıcılığı ve Türklerin Siyer ilmine katkıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı, Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı)*, C. III, S. 15 (2010).
- Uzun, M. İ. (2009). "Siyer ve Megâzi", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyer-ve-megazi#2-turkce-iyer-kitaplari>.
- Ünver, İ. (1986). Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), *Türk Dili*, Sayı: 415-416-417/ Temmuz-Ağustos-Eylül, 430-564.

Yaman, A. (2009). “Siyer”, TDV İslâm Ansiklopedisi,
<https://islamansiklopedisi.org.tr/siyer>,
<https://portal.yek.gov.tr/works/detail/126830>